

УДК 330.322

JEL classification: L 60, L 69, O 16, P 33

Скоробогатова Н. Є.

к.е.н., доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Карнажук Л. С.

*студентка факультету менеджменту та маркетингу
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проаналізовано тенденції міжнародної міграції серед країн G-20, країн Європейського Союзу та України. Встановлено, що лідерами міграційних процесів виступають найбільш розвинені в економічному відношенні країни: США, Канада, Австралія, Німеччина і значна частина західноєвропейських країн. Визначено основні причини міжнародної міграції: високий ступінь безробіття, умови та рівень оплати праці, якість життя, економічна та соціальна стабільність, навчання, туризм тощо. Встановлено, що міграційні процеси неоднозначно впливають на економіку країн, залежно від належності країни: приймаюча або країна-донор. Визначено основні інструменти регулювання міграційних процесів. Ідентифіковано проблеми, що пов'язані з неконтрольованим поширенням міграційних процесів в умовах глобалізації. Запропоновано низку напрямів щодо оптимізації процесу регулювання міжнародною міграцією на прикладі України, які залежно від масштабів поділено на міжнародні та національні інструменти. Використовуючи методи математичної статистики, здійснено прогноз міграційних процесів в Україні. За проведеними обчисленнями очікується зменшення обсягів міжнародної міграції українців до 2020 року.

Ключові слова: міжнародна міграція; трудові ресурси; глобалізація; прогнозування; державне регулювання.

Постановка проблеми. Міжнародна трудова міграція є однією з найважливіших проблем народонаселення і розглядається не тільки як просте механічне пересування людей, а як складний соціальний процес, який стосується всіх сторін життєдіяльності суспільства. У сучасному глобалізованому світі міжнародна міграція трудових ресурсів стала невід'ємною частиною сучасної системи світового господарства, нормою існування більшості держав [2]. В умовах нерівномірності економічного та демографічного розвитку країн світу міжнародна трудова міграція перетворюється в «інструмент кооперації» між промислово розвиненими і країнами, що розвиваються, коли перші надають другим робочі місця і

можливість заробітку в своїх країнах, а другі виступають постачальником робочої сили. Глобальна економіка і соціальний розвиток країн все більше залежить від ефективності трудової міграції, яка сприяє їх збагаченню за рахунок використання додаткових трудових ресурсів, що стимулюють розвиток соціально-економічного прогресу. У зв'язку з цим регулювання основних процесів трудової міграції відноситься до одних з пріоритетних завдань, відображених в концептуальних засадах державної міграційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми міжнародної міграції трудових ресурсів широко висвітлені в наукових роботах вітчизняних та закордонних науковців. Зокрема вагомим є внесок П. Буряка, Є. Качан, Т. Заславської, П. Дракера. Питання регулювання міжнародної міграції трудових ресурсів є предметом дослідженням Б. Юськіва, З. Бараника, О. Горобець, спеціалістів Міжнародної організації з питань міграції тощо. Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень залишаються недостатньо дослідженими процеси впливу міграції трудових ресурсів на розвиток національної економіки та надання рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України.

Мета. Метою дослідження є розробка науково-методичних засад і практичних пропозицій, спрямованих на вдосконалення інструментів регулювання міжнародної міграції трудових ресурсів в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Географічним центром імміграції традиційно виступають найбільш розвинені в економічному відношенні країни: США, Канада, Австралія, Німеччина і значна частина західноєвропейських країн. В сучасних умовах значні потоки робочої сили спрямовані в нафтодобувні країни Близького Сходу. Одним із значних регіонів притоку робочої сили є країни Латинської Америки: Бразилія, Венесуела, Аргентина. У табл. 1 представлено дані про міграційний рух трудових ресурсів країн G-20.

Однією з причин міграційного руху трудових ресурсів є високий рівень безробіття. Станом на 2016 рік, безробіття у світі сягнуло 198,2 млн осіб [1]. Причиною даного явища є сповільнення економічного розвитку в країнах з розвиваючимся ринком разом з різким зниженням цін на сировину. Всі ці фактори ведуть до соціальної напруженості і потребують виправлення ситуації. Іншою причиною міграції робочої сили є низька заробітна плата. Попит на працю залежить від її продуктивності: чим вище продуктивність праці, тим більший попит на неї.

Міграція впливає на економіку неоднозначно. Оздоровлення та прискорення економіки країни за рахунок мігрантів залежить від того, наскільки успішно нові трудові ресурси інтегруються у суспільство та здатні відмовитись від державного фінансування. У місцях зосередження іммігрантів на сферу соціальних послуг та виплат чиниться сильний тиск, пов'язаний з необхідністю шкільного навчання, медичного обслуговування та соціального забезпечення малозабезпечених сімей іммігрантів, яке не компенсується ними. В розвинених європейських країнах, в Австралії,

Канаді, США, позитивний вплив міграції близько до нуля, або в кращому випадку становить 0,5 % від ВВП. Найбільший вплив помітно у Швейцарії, де іммігранти забезпечують чистий прибуток в обсязі 2 % від ВВП.

Таблиця 1

Міграційний рух трудових ресурсів країн G-20 за 2016 рік [7]

Країна	Чисельність населення, млн осіб	Кількість емігрантів, тис. осіб	Відсоток від населення	Кількість іммігрантів, тис. осіб	Відсоток від населення
Китай	1384,6	9651,2	0,7	1133,3	0,1
Індія	1341,3	13885,1	1,1	5338,5	0,4
США	326,2	3167,9	1	46136,4	14,6
Індонезія	263,6	4116,6	1,6	295,4	0,1
Бразилія	211	1804,3	0,9	599,7	0,3
Російська Федерація	146,4	10910,5	7,6	11048,1	7,7
Мексика	130,2	13220,3	10,7	1103,5	0,9
Японія	126,3	1012,9	0,8	2437,3	1,9
Німеччина	81,3	4141,4	5,1	11110,9	13,8
Туреччина	81,2	3110,1	4,1	2504,5	3,3
Великобританія	65,5	5151,1	8	7838,8	12,2
Франція	64,9	2184,5	3,3	7456,1	11,3
Італія	59,9	2928,8	4,9	5766,2	9,6
...	...	...	...	...	...
Австралія	24,7	487,3	2,1	6468,6	28

Регулярні перекази трудовими мігрантами зароблених коштів на батьківщину створюють значні міжнародні фінансові потоки, обсяги яких стрімко зростають, а їх вклад у ВВП окремих країн, що розвиваються, дуже важливий. За оцінками Світового банку, за 2015 рік обсяг міжнародних грошових переказів мігрантів склав 580 млрд дол. США, що вдвічі вище рівня 2005 року і в 6 разів вище рівня 1996 року [8]. Основними одержувачами переказів трудових мігрантів є країни, що розвиваються, які в 2015 році отримали майже 78% всіх міжнародних переказів.

Останній час набирає великого розмаху освітня міграція. Передовими країнами, до яких їдуть навчатися закордонні студенти, є високорозвинені, інтелектуальні країни світу. Країнами-лідерами, які приймають найбільшу кількість іноземних студентів у абсолютному вираженні, є США (18%), Велика Британія (11%), Франція (7%), Австралія (6%), Німеччина (5%), Російська Федерація (4%), Японія (4%), Канада (3%), Китай (2%), Італія (2%) [9]. Країни, які приймають студентів з-за кордону, отримують від цього економічну користь через отримання оплати за навчання і витрати іноземців, пов'язані з проживанням. Водночас вони отримують високкваліфікованих спеціалістів, на освіту яких витратили менше коштів. Країни, з яких виїжджають студенти втрачають своїх громадян, на початкову освіту яких були витрачені кошти.

З освітнім видом міграції пов'язана наукова міграція, в якій здійснюються міграційні спрямування викладачів, науковців та дослідників.

Майже у кожній країні світу спостерігається процес наукової трудової міграції, до якої належить міграція висококваліфікованої робочої сили. Масштаби цього процесу стають загрозливими у випадку непропорційного зростання частки високо-кваліфікованих трудових мігрантів відносно загальної кількості. Для ряду країн, невеликих за територією та населенням, ця проблема може набути масштабів національної катастрофи. Близько 60% громадян Ямайки, Тринідаду та Тобаго з вищою освітою живуть у США. Мексика втратила 13 % випускників ВНЗ. Причиною цього є цілеспрямована політика розвинутих країн із залученням іноземної кваліфікованої робочої сили. З цією метою розроблені та функціонують гнучкі й сприятливі програми [5]. Важливою складовою інтелектуальної міграції є технологічна, якою охоплений такий сегмент ринку інтелектуальної праці, як ІТ-ринок. Внесок ІТ-індустрії у світову економіку становить майже 1 трлн дол. США на рік. Отже, в основні центри притоку робочої сили в міжнародному масштабі (ЄС та США) іммігрує значна кількість трудових мігрантів з країн, де офіційно рівень безробіття є нижчим [6].

Для сучасної демографічної ситуації характерне поступове старіння населення України. Внаслідок постійного зниження народжуваності впродовж останнього століття, частка дітей знизилась з приблизно 40% на початку 20-го століття до 15% на початку 21-го століття. Частка працездатного населення змінювалася повільно і коливалась 60-62%, а частка населення старше 60 років – зросла від 4% до 21%.

Набуття громадянами України права на вільне пересування співпало у часі із глибоким структурними трансформаціями економіки, що супроводжувалися падінням рівня життя та зростання безробіття. Трудова міграція займає особливе місце в системі міграційних процесів в Україні. На сьогодні Україна є однією з найбільших країн – донорів робочої в Європі. Основним чинником, що обумовлює поширення трудових міграцій, є значна різниця в рівнях оплати праці в Україні та зарубіжних країнах [3]. Більшість показників соціально-економічного розвитку в Україні відстають від європейських стандартів; можливості офіційного працевлаштування залишаються обмеженими; зайнятість не тільки не гарантує належного рівня життя, але і не забезпечує потреб відтворення робочої сили працівника. За таких обставин, трудова міграція залишається єдиним шляхом забезпечення прийняттого рівня життя для значної частини працездатного населення [4]. На сьогодні в Україні досі не розроблена чітка державна політика щодо структурної перебудови економіки в цілому. Соціальна політика характеризується концепцією цінової лібералізації. До того ж в Україні не існує явища повного банкрутства підприємств, часто вони продовжують свою діяльність за рахунок кредитів, наданих державою і цим зберігають робочі місця. Суттєва проблема української економіки полягає у нерозвиненості малого та середнього бізнесу. Вважаємо, що саме цей бізнес сприяє збільшенню попиту на працівників шляхом створення додаткової кількості робочих місць. За даними Державної служби

статистики України протягом 2010 – 2015 років понад 80 % зареєстрованих підприємств припадає на суб'єктів мікропідприємництва [3].

Із огляду на те, що міжнародна міграція робочої сили зумовлює суттєві позитивні економічні ефекти, держава може й має використати їх для покращення економічної ситуації в країні. Країни світу практикують захід – флексибізації зайнятості, тобто високий рівень мобільності працівників, не прив'язаність їх до одного постійного місця роботи, гнучкий рівень заробітної плати та графік робочого дня. Для сучасного стану ринку праці України пріоритетним завданням має стати попередження безробіття, аби не проводити постійні заходи для боротьби з безробіттям. Заходи щодо розвитку реального сектору економіки та орієнтація соціальної політики на навчання кваліфікованої робочої сили мають підтримуватися державою. Вирішення наведених аспектів діяльності ринку праці України зможе стати основою для покращення ситуації на ринку та подолання складних тенденцій.

Слід зазначити, що трендом останнього десятиліття у розвинених країнах стало проведення селективної міграційної політики з метою залучення найбільш кваліфікованих трудових мігрантів з інших країн. Підставою такої міграційної політики послужила необхідність у найманні тих мігрантів, які могли б надати найбільшу віддачу і користь економіці приймаючих країн. Система вільного пересування людей і забезпечення трудової міграції всередині Європейського Союзу на сьогоднішній день є найбільш розробленою в рамках регіональних інтеграційних процесів. На регіональному рівні Європа найбільш активно зміцнює міждержавні зв'язки з питань трудової міграції, особливу увагу приділяючи питанням забезпечення рівних прав трудящих, соціальному захисту. В рамках директиви Ради Європейського Союзу в травні 2009 року створена особлива програма регулювання трудової міграції «BlueCard», що надає можливість нерезидентам Європейського Союзу працювати і жити в будь-якій країні всередині ЄС, виключаючи Данію, Ірландію та Великобританію. Дана програма створена на основі американської програми «GreenCard». Однак в Європі діє і протилежна тенденція в бік спрощення процедури прийому іноземних фахівців. Наприклад, у Німеччині введені більш сприятливі критерії допуску висококваліфікованих іноземних працівників.

Регулювання міжнародної трудової міграції на міжнародному рівні здійснюється за допомогою трьох основних документів : Конвенція Міжнародної організації праці «Про працівників-мігрантів» (1949 р.), Міжнародна конвенція «Про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей» (1990 р.), Конвенція Міжнародної організації праці «Про зловживання в галузі міграції та про забезпечення трудящим-мігрантам рівності можливостей і ставлення» (24 червня 1975 р.). Зазначені документи спираються на правову базу по регулюванню зовнішньої міграції, забезпеченню прав трудящих-мігрантів і членів їх сімей, встановлюють рамки правового поля, в яких повинна бути реалізована міграційна політика держав. Найважливішу роль у виборі країни міграції або причин від'їзду з

країни походження відіграє політика держав в області регулювання міграційних процесів. Так, країни, які прагнуть обмежити в'їзд або виїзд мігрантів, можуть використовувати інструменти квотування окремих груп мігрантів, вводити вимоги щодо знання мови, професійної кваліфікації, тощо.

Україна є одним з найбільших країн-донорів мігрантів до ЄС і країною-транзитером на шляху багатьох мігрантів, тому така ситуація у правовому полі є недосконалою в сучасних умовах. В останні роки Україна зіткнулася з непередбаченими політичними та економічними проблемами, що вплинули на міграційну ситуацію. На основі узагальнюючого аналізу варіативності міграційної політики сформульовано рекомендації з розробки стратегічної політики України в області міграції (табл. 2). На основі аналізу статистичної бази за допомогою метою екстраполяції трендів було спрогнозовано рух трудових ресурсів до 2020 року (рис. 1).

Таблиця 2

Регулювання міграцією трудових ресурсів на міжнародному та національному рівнях

На міжнародному рівні	На національному рівні
1) вирішення регулюючих питань міжнародного співробітництва відповідно до основоположних вимог ООН, МОП, МОМ; 2) регулювання аспектів регіонального співробітництва і розробка єдиної міграційної політики в рамках СНД, ЄС; 3) регламентація взаємодії, включаючи прикордонне співробітництво з державами-сусідами; 4) реалізація державних програмних документів, що визначають цілі та завдання в області міграції; 5) розширення участі громадських організацій в реалізації пріоритетів міграційної політики; 6) формування договірної бази, розробка працездатних механізмів реалізації підготовлених домовленостей	1) розроблення програми регіонального розвитку з урахуванням особливостей формування трудових міграцій; 2) створення умов для скорочення вимушеного виїзду за кордон; 3) здійснення постійного моніторингу реалізації чинних угод у сфері працевлаштування; 4) реформування нормативно-правової бази у сфері зайнятості; 5) узагальнення міжнародної практики здійснення державної політики у сфері трудової міграції; 6) збереження та створення робочих місць, сприяння розвитку підприємництва; 7) вдосконалення механізму залучення легальних мігрантів

Отримане в результаті прогнозування функція зміни чисельності трудових мігрантів в Україні ($Y = 16545,571 - 81,166t$) дає можливість припустити, що при незмінності економічних, політичних, соціальних та інших умов, міжнародний міграційний рух населення буде зменшуватись.

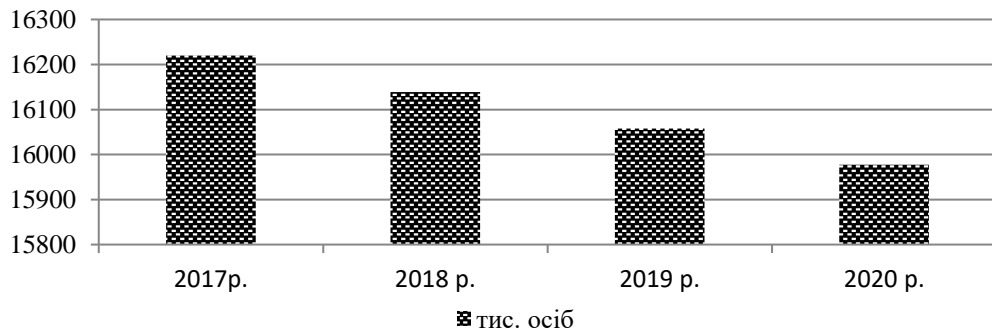

Рис. 1. Прогнозний міждержавний рух трудових ресурсів України, 2017 – 2020 рр.

Таким чином, вважаємо, що успішна політика регулювання трудової міграції повинна включати в себе комплекс заходів щодо забезпечення ефективного проведення політики залучення професіоналів з-за кордону, стримування виїзду кваліфікованих кадрів з країни, створення системи підтримки та зміцнення зв'язків з іншими країнами, а також мотивування обміну знаннями та навичками висококваліфікованих кадрів.

Висновки. Проаналізувавши основні тенденції міжнародних міграційних процесів було виявлено, що географічним центром імміграції є традиційно найбільш розвинені країни в економічному відношенні: США, Канада, Австралія, Німеччина та значна частина західноєвропейських країн. Дослідивши тенденції, характерні зовнішній міграції України, зроблено висновок про наявність широкого кола проблем. На сьогодні Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі. Основними чинниками, що обумовлюють поширення трудової міграції, є значна різниця в рівнях оплати праці в Україні та зарубіжних країнах; сукупність політичних, соціальних та психологічних явищ суспільного буття. Основні потоки українських мігрантів спрямовані до Російської Федерації, Польщі, Чехії, Італії.

Науковою новизною є запропонована низка заходів щодо підвищення ефективності регулювання міжнародної міграції, які включають міжнародний (розробка та реалізація міждержавних програм, включаючи транскордонне співробітництво, питання регулювання трудової міграції, розширення участі громадських організацій тощо) та національний (створення умов для зменшення вимушеного виїзду закордон, створення додаткових робочих місць, реформування нормативно-правової бази, вдосконалення механізму залучення легальних мігрантів тощо) рівень керованості. Прогнозування міжнародної міграції трудових ресурсів, дозволяє зробити висновок, що у найближчі 4 роки кількість мігрантів в Україні має повільно зменшуватись.

Подальшого дослідження потребує розробка практичних інструментів щодо мотивування вітчизняних науковців до роботи в Україні та поширення світового досвіду з розробки механізму захисту національного ринку трудових ресурсів.

Список використаних джерел

1. LaborMarketOutlook 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theodora.com/hiring-lab/labor-market-outlook-2016/>
  2. Грищенко Є.С. Теоретичні аспекти визначення сутності міжнародної економічної інтеграції / Є. С. Грищенко, Н. Є. Скоробогатова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2016. – Том 24. – № 1. – С. 16-21.
  3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
  4. Національний банк України: офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
  5. Пуригіна О. Г. Міжнародна міграція: навч. посіб./ О. Г. Пуригіна, С. Е. Сардак. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 312 с.
  6. Ромащенко Т. І. Соціально-економічні наслідки міжнародної трудової міграції / Т. І. Ромащенко // Вісник Черкаського університету. Серія : економічні науки. – 2009. – № 151. – С. 169 – 181.
  7. Сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.com>
  8. Статистичний портал: Statistika [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statistika.com/statistics/226956/average-world-wages-in-purchasing-power-parity-dollars/>
  9. Федеральная Служба Государственной Статистики Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gks.ru/>
-

Скоробогатова Н. Е.

*к.э.н., доцент, Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»*

Карнажук Л. С.

*студентка факультета менеджмента и маркетинга
Национальный технический университет Украины «Киевский
политехнический институт имени Игоря Сикорского»*

РЕГУЛИРОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ МИГРАЦИИ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Проанализированы тенденции международной миграции среди стран G-20, стран Европейского Союза и Украины. Установлено, что лидерами миграционных процессов выступают наиболее развитые в экономическом отношении страны: США, Канада, Австралия, Германия и значительная часть западноевропейских стран. Определены основные причины международной миграции: высокий уровень безработицы, условия и уровень оплаты труда, качество жизни, экономическая и социальная стабильность, обучение, туризм и тому подобное. Установлено, что миграционные процессы неоднозначно влияют на экономику стран, в зависимости от принадлежности страны: принимающая или страна-донор. Определены основные инструменты регулирования миграционных процессов. Идентифицированы проблемы, связанные с неконтролируемым распространением миграционных процессов в условиях глобализации.

Предложен ряд направлений по оптимизации процесса регулирования международной миграции на примере Украины, которые в зависимости от масштабов разделены на международные и национальные инструменты. Используя методы математической статистики, осуществлен прогноз миграционных процессов в Украине. Согласно проведенным вычислениям ожидается уменьшение объемов международной миграции украинский в до 2020 года.

Ключевые слова: международная миграция; трудовые ресурсы; глобализация; прогнозирование; государственное регулирование.

Skorobogatova N. E.

*PhD of Economic sciences, Associate Professor
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute*

Karnaguk L. S.

*Student of the Faculty of Management and Marketing,
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute*

REGULATION OF INTERNATIONAL MIGRATION OF LABOR RESOURCES IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The trends of international migration among the G-20 countries, the countries of the European Union and Ukraine are analyzed. It was established that the leaders of the migration processes are the most economically developed countries: the USA, Canada, Australia, Germany and a significant part of the Western European countries. The main causes of international migration are identified: high unemployment, conditions and level of remuneration, quality of life, economic and social stability, education, tourism, etc. It has been established that migration processes have a mixed impact on the economies of countries, depending on the country's membership: host or donor country. The basic tools of regulation of migration processes are determined. Problems related to uncontrolled distribution of migration processes in the conditions of globalization have been identified. A number of directions are proposed for optimizing the process of regulation of international migration on the example of Ukraine, which, depending on the scale, are divided into international and national instruments. Using the methods of mathematical statistics, the forecast of migration processes in Ukraine is carried out. According to the calculations, the volume of international migration of Ukrainians by 2020 is expected to decrease.

Keywords: international migration; workforce; globalization; prognostication; state regulation.

Скоробогатова Н. Є.

nskorobogatova@ukr.net

Карнажук Л. С.

natasha1978@ukr.net